

Karácsony Veronika – Takács Judit

A haderők önkéntes tartalékos rendszerének főbb jellemzői a NATO-ban

Alábbi elemzésünk azon NATO-tagországok önkéntes tartalékos rendszerének főbb jellemzőit tekinti át, amelyek tagjai a NATO Tartalékos Erők Bizottságának (NATO Reserve Forces Committee – NRFC) és részletes adatokat szolgáltatnak számára tartalékos rendszerükről. Elsősorban olyan országokat választottunk, amelyek méretükben vagy haderejük jellegében összehasonlíthatók Magyarországgal (belga, holland, cseh), a szövetségben megtalálható haderők valamennyi típusát képviselik, (sorozott – német, litván; önkéntes – brit, spanyol, francia), illetve olyanokat, ahol nemzeti gárda jellegű szervezet működik (amerikai, dán, norvég). A bizottság adatbázisában fellelhető tényeket és adatokat néhány – Magyarország szempontjából releváns esetben – igyekeztünk kiegészíteni. Röviden bemutatjuk a vizsgált országok önkéntes tartalékos rendszerének általános jellemzőit, szervezeti elveit és felépítését, áttekintjük a tartalékosok feladatait, a különböző tartalékos kategóriákat, a tartalékos rendszer fenntartásának forrásait, valamint azt, hogy a tartalékosok milyen juttatásokban és kiképzésben részesülnek.

Amerikai Egyesült Államok

Az önkéntes tartalékos rendszer lényegében az amerikai nemzet születésével egyidős, mivel a függetlenségi háború idején az amerikai hivatásos hadsereg is önkéntes alapon szerveződött. Napjainkban az amerikai tartalékos rendszer mintegy 1,1 millió főből áll, ami a teljes amerikai haderőnek mintegy 45 százaléka. A tartalékosok az amerikai haderő összes katonai missziójában részt vesznek, s igen szűk a feladatok köre, amelyben tiltják a nők szerepvállalását.

Az amerikai Szövetségi Tartalékos Rendszernek öt komponense (szárazföldi tartalékos erők, haditengerészeti tartalékos erők, a légierő tartalékos erői, a tengerészgyalogság tartalékos erői, a parti őrség tartalékos erői), továbbá két milícia jellegű szervezete (a szárazföldi és légi nemzeti

gárda) van. Emellett valamennyi kormányzónak joga van szövetségi államában a Nemzeti Gárda felhasználására állami kötelezettségeinek teljesítésére. A parti őrség békeidőben a belső biztonság minisztériumának alárendeltségébe tartozik, háborús időben viszont a védelmi minisztériumhoz. Az Egyesült Államokban minden tartalékos önkéntes. Az amerikai tartalékos rendszerrel a szövetségi jogszabályok kódexének 10. fejezete foglalkozik.

A hidegháború idején a tartalékos erők voltak az aktív haderő megerősítésének és újjáalakításának elsődleges forrásai. Ma is nélkülözhetetlenek az ország védelméhez, mivel a hivatásos erők oldalán részt vesznek minden olyan műveletben, amelyben az Egyesült Államok katonai erőt vet be. A hivatásos haderő teljes mértékben integrált partnereként felhasználják őket jelentős hadszíntereken, kisebb léptékű szük-

A tartalékosok mozgósítási rendszerének jogi alapjai az Egyesült Államokban

Jogszabály	Mozgósítási lépések	A jogszabály hatóköre
Az önkéntes tartalékos erőkről	<ul style="list-style-type: none"> – a tartalékos hozzájárulására is szükség van – a kormányzóknak is bele kell egyezniük a gárda mozgósításába 	<ul style="list-style-type: none"> – az összes tartalékos – nincs számbeli felső és időbeli határ
15 napos jogszabály	<ul style="list-style-type: none"> – a készütségi tartalékosok (<i>ready reserve</i>) évente max. 15 napra hívhatók be – a kormányzóknak is bele kell egyezniük a gárda mozgósításába 	<ul style="list-style-type: none"> – éves kiképzés – műveletek – nem önkéntes
A tartalékosok elnöki mozgósítása	<ul style="list-style-type: none"> – az elnöknek tájékoztatnia kell a Kongresszust – a Kongresszusnak nem kell lépéseket tennie – nem tarthat tovább 270 napnál 	<ul style="list-style-type: none"> – válogatott tartalékosok (<i>selected reserve</i>) mellett max. 30 ezer fő egyéni készütségi tartalékos (<i>individual ready reserve</i>) – összességében max. 200 ezer fő – tömegpusztító fegyverrel végrehajtott terrorista fenyegetés vagy támadás esetén
Részleges mozgósítás	<ul style="list-style-type: none"> – csak nemzeti szükségállapot kihirdetése esetén – félévente jelentés a Kongresszusnak 	<ul style="list-style-type: none"> – készütségi tartalék – max. 1 millió fő – max. 24 hónapra
Teljes mozgósítás	<ul style="list-style-type: none"> – a Kongresszus által meghirdetett háború vagy kihirdetett szükségállapot esetén – a Kongresszusnak ülésennie kell 	<ul style="list-style-type: none"> – az összes tartalékos, ide értve a leszerelt és nyugdíjas tartalékosokat is – nincs számbeli felső határa – háború vagy szükségállapot tartama + 6 hónap

séghelyzetekben, gyakorlat célú bevetéseken és humanitárius műveletekben, ott-hon és külföldön. Részt vesznek katonai kapcsolattartó programokban PfP-államokkal és békefenntartó műveletekben. Az ország területén támogatást nyújtanak a civil hatóságoknak és segédkeznek kábítószerekkel szembeni műveletekben is, így egy jelentős mértékű képesség alacsony költségek mellett fenntartását teszik lehetővé. Valamennyi haderőnem nagymértékben támaszkodik tartalékos egységeire a terrorizmus elleni globális háborúban.

A tartalékos szervezetek és a nemzeti gárdák teljes állománya az alábbi kategóriák valamelyikéhez tartozik.

1) A *készütségi tartalék (ready reserve)* a válogatott tartalékból (*selected reserve – SR*), az egyéni készütségi tartalékból (*individual ready reserve – IRR*) és a Nemzeti Gárda leszerelt (*inactive National Guard – ING*) tagjaiból áll. Ezeket elsősorban az különbözteti meg egymástól, hogy mely jogi személyiségnek kell mozgósítania őket.

- 2) A *készenléti tartalék (standby reserve)* vagy azokból a személyekből áll, akik leszolgálták vállalt szolgálatukat, vagy olyanokból, akiket valamilyen oknál fogva (civil alkalmazás, egészségügyi problémák) eltávolítottak a készülségi tartalékból. A készenléti tartalékosok megtartják katonai státusukat, de nem vesznek részt kiképzésen, és nem tartoznak egységhez. A készenléti tartalékosok teljes mozgósítás esetén hívhatók be.
- 3) A *nyugállományú tartalék (retired reserve)* a haderőnek azon tagjaiból áll, akik 20 évet vagy 20 évnél hosszabb időt töltöttek hivatásos szövetségi szolgálatban. Ők ezt követően nyugdíjat kapnak. Amennyiben a 20 év szolgálati idő csak részben származik hivatásos szolgálatból (részben pedig tartalékos szolgálatból tevődik össze), csak 60 éves kor után jár a nyugdíj. Háború vagy a Kongresszus által kihirdetett nemzeti szükségállapot idején a tartalékos szolgálatokért felelős államtitkár a védelmi miniszter beleegyezésével behívhatja az összes nyugállományú tartalékost.
- 4) Emellett létezik az ún. *teljes időes támogató állomány (full time support personnel – FTS)*, melynek tagjai a tartalékos szolgálat mellett adminisztratív, logisztikai és műveleti feladatokat látnak el. Ezek az RR vagy a hivatásos állomány tagjai közül kerülhetnek ki, de lehetnek civilek is.

2004-ben a nemzeti gárdák és tartalékos erők a teljes haderő 45 százalékát, a védelmi költségvetésnek azonban csak nyolc százalékát tették ki. Ez igen jó arány ahhoz képest, hogy a tartalékos erő biztosítja a szárazföldi haderő harcerejének 60, harctámogató képességének 54, harcbiztosító

A *válogatott tartalék (selected reserve – RS)* a rendkívüli állapotbeli vagy a háborús feladatok végrehajtására kijelölt egységekből és egyénekből áll. Mozgósítás esetén egyenként erősítik a hivatásos szervezeteket, törzseket vagy beosztásokat. Az SR tagjai évente legalább 39 napot töltenek kiképzéssel. Valamennyien illetményben részesülnek. Az SR egységeit különböző szinteken töltik fel, hogy biztosítsák készenlétüket. Többeket közülük a hivatásos szervezetekkel azonos szinten tartanak készenlétben. Az SR tagjait a hivatásos haderőnek megfelelő egységekbe szervezik (századtól hadosztály szintig).

Az *egyéni készülségi tartalékot (individual ready reserve – IRR)* azok alkotják, akik nem tartoznak az SR vagy az ING állományába. Minden hivatásos vagy tartalékos szolgálatba lépő személy nyolc év hadkötelezettséget vállal. Akik nyolc évnél kevesebbet szolgálnak a hivatásos haderőben vagy az SR-ben, maradék szolgálati idejüket az IRR-ben töltik le. A tartalék tagjai önkéntes jelentkezés nélküli aktív szolgálatra vehetők igénybe – a Kongresszus vagy az elnök által elrendelt nemzeti szükségállapot, illetve háború esetén. Az ING a szárazföldi Nemzeti Gárda (*Army National Guard*) leszerelt, nem aktív tagjaiból áll. Ez nem vonatkozik a légierő Nemzeti Gárdájára (*Air National Guard*). Az ING tagjai a Nemzeti Gárda egységeihez tartoznak, de nem vesznek részt a kiképzésben. Az ING tagjait részleges vagy magasabb mozgósítási szint elrendelésekor lehet behívni nem önkéntes aktív szolgálatra.

képességének 68,5, a légierő légvédelmi erejének 100 és harctéri szállító-kapacitásának 62 százalékát. A Nemzeti Gárda és a tartalékos szolgálat munkaadói támogatói szervezete (ESRG) nemzeti szintű, jelentős szervezet, amelyet szövetségi jogszabályok támogatnak annak érdekében, hogy tájékoztassa a tartalékos erő tagjait és azok munkaadóit, valamint védje érdekeiket.

A kiképzés célja, hogy ugyanazt a színvonalat biztosítsák a hivatásos és a tartalékos erők körében. A tartalékos erők min-

den tagja ugyanazt az alapkiképzést kapja, mint a hivatásosok. Ezután visszakerül tartalékos egységéhez, ahol ugyanolyan szintű, egyéni feladatára irányuló kiképzést kap, mint a reguláris erők, bár előfordulhat, hogy kevesebb egységszintű feladatra kap kiképzést. A tartalékos erők tagjai ezen kívül hivatásos katonai tanfolyamokon is részt vesznek pályafutásuk során. Az SR legtöbb tagja évente 39 napot tölt kiképzésen, ami azonban egyes tagok esetén hosszabb is lehet.

Belgium

Belgium 1994-ben tért át a hivatásos haderőre. A haderőreform keretében mérsékeltek a katonai kiadásokat és 50 százalékkal csökkentették a haderő állományát. Az átalakítás során a belga haderőnek is számos problémával kellett szembenéznie, nevezetesen

- 1) az eddig a sorkatonák által ellátott feladatok elvégzésére a munkaerőpiacról kell toborozni, és a megfelelően és kellően motivált munkaerő megszerzéséhez a haderőt vonzóvá kell tenni (karrier, képzési lehetőségek, versenyképesség);
- 2) személyi veszteségekkel is járó fiatalítási törekvések;
- 3) a tartalékállomány biztosíthatóságának megteremtése;
- 4) a társadalmi kontroll gyengülése, amely eddig a sorköteles fiatalok révén valósult meg.

A reform egyik elemeként a korábbi tömeges tartalékos rendszert felváltotta a kis létszámú, a haderővel a lehető legnagyobb mértékben integrált, már békeidőben jól képzett és bevethető tartalékosok rendszere. A tartalékosok vagy önkéntes

alapon, vagy különleges kötelezettségvállalás keretében, vagy esetleg a kormány által elrendelt kötelező jelleggel vállalnak szolgálatot. A belga tartalékos rendszert csak a hivatásos haderő bevezetése után hat évvel, 2000-ben sikerült létrehozni.

A haderő kiegészítéséhez és megerősítéséhez szükséges tartalékos erőt 7000 főben maximálták, 2015-re ez a szám 6000 főre fog csökkenni. Ezek a tartalékosok egyrészt olyan egykori hivatásos katonák, akiknek szolgálatuk végén tíz évnyi szolgálati kötelezettségük marad, másrészt nyugállományú hivatásos katonák maximum 60 éves korig, harmadrészt pedig új, önkéntes tartalékosok. Nők is lehetnek tartalékosok. A tartalékos állomány integrálódik a haderő béke- és hadi szervezetébe, annak érdekében, hogy elősegítse annak működését és megerősítse az egységeket. A tartalékos rendszer két elemből áll: általános tartalékból és azonnal rendelkezésre álló, önkéntes tartalékból.

Békeidőben a tartalékosok részvétele a belga fegyveres erők feladataiban kizárólag önkéntes, minősített időszakban azonban kötelezővé tehető. Háborús időszakban a tartalék erő közvetlenül az aktív fegyveres erő keretein belül látja el feladatát. *A szárazföldi csapatok tartalékállományának* feladatai békében és válság-időszakban a következők: humanitárius akciók; béketámogató műveletek; nemzeti segítségnyújtás. *A légi erők tartalékos állományának* tagjait békében a haderőnem egy egységének vagy bármely katonai szervezetnek a kérésére alkalmazhatják, ha egy feladat végrehajtásához az aktív állomány nem rendelkezik elegendő szakképzett személlyel. Válsághelyzetben a nemzetnek nyújtandó segítség keretében területvédelmi feladatokat látnak

el, illetve a külföldön végrehajtásra kerülő műveletekben a légi bázisok védelmét látják el. Háborús időszakban mindkét haderőnem tartalékosai az aktív egységeket egészítik ki.

A tartalékállomány biztosítását a szerződéses önkéntes katonáknak szolgálati idejük letelte utáni tartalékos szolgálatra kötelezésével, valamint toborzás útján valósítják meg. Felvételi követelmények: belga állampolgárság; megfelelő kötelező iskolai végzettség; 18-33 éves életkor; alkalmasság; a választott állománykategóriához (tiszt, tiszthelyettes, legénység) előírt iskolai végzettség. A jogszabályokat úgy alakították ki, hogy a korábbi rendszer tartalékosai is integrálhatók az új rendszerbe.

A belga tartalékos erők a következőkből állnak: kb. 3000 *általános tartalékosból*, vagyis olyan egykori katonákból (férfiakból és nőkből vegyesen), akik *önkéntes alapon* tovább kívánnak szolgálni a tartalékos erőben, illetve katonai tapasztalattal nem rendelkező civilekből, akik önként vállalják a katonai kiképzésben és az aktív tartalékos erőben való részvételt (maximum 60 éves korig). Ez a szám tartalmazza a *kötelező tartalékos erőt* is, amely olyan egykori katonákból áll, akik tartalékosok kívánnak maradni, de nem vesznek részt külön kiképzésben. A válsághelyzetekre való gyors reagálás érdekében hozták létre az *azonnal bevethető önkéntes tartalékos erőt*, melynek tagjai olyan tartalékosok, akik önként kérik – meghatározott időre – további besorolásukat. Az azonnal rendelkezésre álló, önkéntes tartalék magába foglalja a *különleges tartalékot*, valamint a *specialistákat*. A különleges tartalékban rendelkezésre állók külön éves szerződés alapján az ország határain kívül is bevethetők. A specialisták egészségügyi szakemberek.

A belga honvédelmi költségvetés az új önkéntes tartalékosok alapkiképzését fedezi (kb. 3000 aktív tartalékos).

A polgári életből toborzott tartalékosok haderőnemtől függően négy-tíz hetes alapkiképzésen vesznek részt. A kiképzés modulrendszerben folyik, két évre elosztva hajtják végre, majd 4–18 hetes szakkiképzés következik, ami négy évre elosztható. A szárazföldi csapatoknál tíz hét az alapkiképzés, s ezt követi – a beosztástól és az állománykategóriától függően – a 6–12 hét, négy évre elosztható szakkiképzés. A légierőnél a hathetes alapkiképzést a beosztástól függő 4–17 hetes szakkiképzés követi. A tartalékosok évente vesznek részt szabályozott időtartamú gyakorlati kiképzésen. Meghatározták a maximális kiképzési napok számát, amelyet a munkaadó védelmében állapítottak meg, ami azt jelenti, hogy a tartalékos ezen felül önkéntes alapon letöltött napjai után az állam nem fizet kompenzációt. Természetesen minimumszintet is meghatároztak, amellyel egy garantált kiképzettségi szintet biztosítanak (a parancsnoki állománynál három-tíz nap, a legénységnél és a tiszteseknél kettő-hét nap évente).

A tartalékos jelölteket rendfokozat nélkül veszik állományba. Sikeres kiképzést követően a tartalékos kérheti – megfelelő iskolai végzettség esetén – a tartalékos tisztté, illetve tartalékos tiszthelyettesé történő előléptetését. Természetesen a rendfokozatban történő előrelépést az éves kiképzési eredménytől teszik függővé. A tartalékosok a rendfokozati kategóriájuknak megfelelő illetményt és pótlékot kapnak, ami megegyezik az aktív állományéval. Belgiumban az állam kompenzálja a munkaadókat a tartalékosok kiképzésének, illetve békefenntartó feladatban történő részvételének idejére, hogy ellentételezze a kiesett munkaerőt, és helyére a munkaadó ne vehessen fel mást.

Csehország

Csehországban elméletileg 500 ezer olyan „tartalékost” tartanak számon, aki háború vagy az országot érő fegyveres fenyegetés esetén mozgósítható. A gyakorlatban azonban a tényleges tartalékosok száma 40 ezer, a 26 ezer fős hivatásos haderő másfélszerese. Nők és férfiak egyaránt lehetnek tartalékosok.

2004-ben Csehországban is felfüggesztették a sorozást. Békeidőben a katonai szolgálat önkéntes alapon történik. A tartalékos erő két részből áll: a kötelező tartalékos és az aktív tartalékos erőből. A kötelező tartalékosok olyan személyek, akik befejezték katonai szolgálatukat (hivatásos, sorozott vagy alternatív szolgálat). Az aktív tartalékosok olyan, szolgálatukat befejezett katonák, akik szerződést kötöttek tartalékos szolgálatra. A szerződés három évre szól. Az aktív tartalékosok, valamint a kötelező tartalékosok egy része van kijelölve arra, hogy megerősítse a cseh haderőt. Ha szükség van egyes egységek kiegészítésére, tartalékosokat hívnak be aktív vagy rendkívüli szolgálatra. Ezt a folyamatot behívó útján vagy mozgósítás kihirdetésével indítják.

A cseh tartalékosok nemzeti és nemzetközi feladatokat egyaránt ellátnak. A nemzeti feladatok körébe az ország területén való segítségnyújtás tartozik, mind katonai, mind nem katonai válsághelyzetek esetén. Nemzetközi feladatokban önkéntes alapon, hivatásos katonai státusban vehetnek részt.

2006-ban az aktív tartalékosok katonai kiképzésére, illetve juttatásaikra 65 millió cseh koronát fordítottak. Csehországban is létezik a munkáltatói támogatás rendszere. A cseh munkatörvénykönyv szerint a munkáltató köteles elengedni a behívott tartalékost katonai gyakorlatra. Az aktív tartaléko-

sok havi 500 korona illetményre jogosultak szerződésük időtartama alatt, s ez – beosztásuk és rendfokozatuk függvényében – megduplázódhat. Katonai gyakorlatok alatt az aktív tartalékosok fizetésre, fizeteskiesésük kompenzációjára, valamint utazási költségeik megtérítésére jogosultak.

Békeidőszakban csak az aktív tartalék részeseül kiképzésben. Az aktív tartalékot katonai gyakorlatra a regionális katonai parancsnokságok hívják be, általában négy héttel a kiképzés előtt. A tartalékos szerződés ideje alatt a katonai gyakorlat teljes időtartama évente három hét. Amennyiben valamilyen speciális munkakörben hiány mutatkozik a haderőben, a tartalékosok behívhatók utólagos kiképzésre. A tartalékosok kiképzését a hivatásos egységek és a kiképzőközpontok biztosítják. A hivatásosok és tartalékosok között a kapcsolatot ún. tematikus gyakorlatok is biztosítják.

Dánia

A területvédelemhez ragaszkodó Dánia speciális helyzetet foglal el Európában a tartalékos rendszert illetően. Mindenekelőtt azzal, hogy miközben Dánia viszonylag kis reguláris haderőt tart fenn (14 700 fő), egy kb. 6300 fős, tartalékosból álló rendszert is működtet. Az országban 1949-től ún. *Honi Gárda* is működik, szigorúan önkéntes alapon, szinte térítés nélkül (csak a legalapvetőbb költségeiket térítik meg), amelynek létszáma kb. 56 ezer fő. A védelmi reform tervei szerint a dán reguláris haderő a jövőben még több forrást fordít a nemzetközi missziókra. Ezzel párhuzamosan valószínűleg növelik a reguláris tartalékosok alkalmazását is e területen, számukat viszont csökkenteni kívánják. A Honi Gárda alapvető missziója, hogy támogassa a reguláris haderőt feladatai

végrehajtásában. A második világháborús ellenállási mozgalomból létrehozott gárdához tartozás a dán állampolgárok elkötelezettségét demonstrálja a haza és a demokratikus értékek védelme mellett. Nagy számban tagjai nők is, akik ugyanígy lehetnek a reguláris haderő tartalékosai is.

A dán reguláris haderőhöz tartozó tartalékos rendszer szervezési elvei haderőnemtől és rendfokozattól függően különbözőek. A tartalékos szolgálatot elsősorban a leszerelő tiszteknek, illetve néhány altisztnak ajánlják fel. A tartalékosokkal kötött szerződés függ az illető rendfokozatától és beosztásától. A dán tartalékos rendszerben külön kategóriát jelentenek a funkcionális szakértők, akiknek az első csoportját 2004 elején kezdték kiképezni. Háború esetén a reguláris haderő 800-1200 tisztjével együtt e szakértők adják – a területvédelem elveivel alkalmazkodva – az adott védelmi régió vezetési struktúráját. A Honi Gárdának van aktív és passzív állománya. A passzív állomány tagjai nem kapnak felszerelést és fegyvert.

A reguláris haderőhöz tartozó tartalékos rendszer alapját a haderőről szóló törvény jelenti, amely szabályozza minden csoport tartalékos állományának (tiszt, tiszthelyettes, legénységi állomány) alkalmazási, mozgósítási és fizetési feltételeit. A Honi Gárdát az 1948-as – azóta többször módosított – törvény alapján tartják fenn.

A tartalékosokat a reguláris haderő tagjaihoz hasonlóan alkalmazzák. A Honi Gárda alapvetően a területvédelemhez kapcsolódó olyan feladatokra készül, mint a felderítés, őrző-védő feladatok és bizonyos egyszerűbb katonai műveletek. Az ország egész területén jelen van, katonai szervezete, parancsnoki rendszere és kommunikációs eszközei révén a civil társadalom támogatására aktiválható békeidőben is. Ez a támogatás döntően a rendőrségnek

és a katasztrófavédelemnek nyújtott támogatásban ölt testet (országos katasztrófák, kutatási-mentési feladatok idején).

A tartalékosok státusára vonatkozóan a dán védelmi minisztérium nem közölt adatokat az NRFC-vel. A 6322 tartalékos (2004-ben) szerződése szerint két típusra osztható: általános szerződéses (2870 fő), illetve a reagáló erőkből szolgáló szerződéses katonák (3452).

A tartalékosok kiképzésének és alkalmazásának a költségeit a dán védelmi költségvetés tartalmazza. A Honi Gárda költségvetési támogatását az aktív tartalékosokra, illetve a Honi Gárda 800 fős főmunkaidős alkalmazottainak számára vetítve állapítják meg (2005-ben ez 430 millió dán koronát tett ki). A Honi Gárda aktív állományának a szolgálat első három évében 250-300 órányi kiképzést kell teljesítenie, beleértve egy 100 órás alapkiképzést. Az aktív állományban való megmaradás érdekében a gárda tagjainak évente további minimum 24 órányi csapatszolgálatot kell teljesíteniük, valamint lögyakorlatokon is részt kell venniük.

Egyesült Királyság

A brit kormány azzal számolva tervezte és szervezte meg a fegyveres erőket, hogy bármilyen háborús művelet esetén a tartalékos erőkre fog támaszkodni. A tartalékosok bevonása jó módszer olyan hivatásos haderő biztosítására, amely nem nagyobb a normális, békeidőbeli tevékenységek végrehajtásához szükségesnél és így is képes bizonyos sürgősségi helyzetek megoldására. A tartalékosok bevonása a műveletekbe összhangban áll a stratégiai védelmi felülvizsgálat azon alapelveivel, mely szerint jobb képességekkel rendelkező, felhasználható, integrált és nagyobb erővel rendelkező tartalékos erőt kell létrehoz-

A brit fegyveres erők összlétszáma (2006. március)

	Haditengerészet ¹	Szárazföldi haderő	Légi erő	Összesen
Reguláris fegyveres erők	40 160	111 910	49 280	201 350
Önkéntes tartalék	3150	32 090	1825	37 065
Általános behívható tartalék ²	10 520	31 690	8090	50 300
Általános visszahívható tartalék ³	9070	61 780	27 290	98 140

1 Beleértve a tengerészgyalogságot is.

2 A haderő volt tagjai, akik a tartalékosokról szóló 1996-os törvény (RFA 96) alapján behívhatók.

3 Nyugállományúak és a hosszú távú tartalék tagjai, akik visszahívhatók az RFA 96 52. pontjában hivatkozott esetekben.

ni, amely támogatni tudja a haderőt külföldön végrehajtott műveletekben is.

A tartalékosokról szóló 1996-os törvény (RFA 96) biztosítja azt a jogszabályi keretet, amelynek alapján a tartalékos erők szerveződnek, tagjai illetményben részesülhetnek, kiképzésük végrehajtható és behívhatók. A tartalékosok három esetben hívhatók be.

1. Elrendelheti a behívást az uralkodó, ha úgy látja, hogy a nemzetet közvetlen veszély fenyegeti vagy különleges szükségállapot forog fenn, tényleges vagy valószínű támadás érte az Egyesült Királyságot. A behívhatóság időtartama maximum három év hat éven belül.

2. A miniszter elrendelheti a behívást, ha úgy látja, hogy háború jellegű műveletek készülnek vagy indultak meg az ország ellen. A behívhatóság időtartama maximum egy év három éven belül.

3. A miniszter elrendelheti a behívást, ha úgy látja, hogy szükséges vagy kívánatos fegyveres erő bevetése az Egyesült Királyság területén kívüli műveletekben, emberélet és tulajdon védelme érdekében, vagy bárhol a világon valamilyen veszélyhelyzet enyhítésére, katasztrófa esetén emberéletek és tulajdon megmentésére végrehajtott műveletekben. A behívhatóság időtartama maximum kilenc hónap 27 hónapon belül.

Behívása után a tartalékos alkalmazása nincs korlátozva, úgy kezelik őket, mintha a hivatásos haderő tagjai lennének. Főbb felhasználási területeik a következők:

- a hivatásos haderőben általában nem meglévő szakértői képességek biztosítása;
- harcparancsok végrehajtása egyéni- vagy egységben.

Az önkéntes tartalékosok részt vehetnek a polgári vészhelyzeti reagáló erőkben (*Civil Contingencies Reaction Forces – CCRF*) is. A 14 CCRF mindegyike kb. 500 fős kiképzett önkéntest biztosít mindegyik régióban a polgári hatóságok és a veszélyhelyzeti szolgálat támogatására, akár terrortámadás, akár baleset vagy természeti katasztrófa következtében alakult ki veszélyhelyzet.

Nincs kikötött minimális értesítési határidő behívás esetére, de általános törekvés, hogy legalább 21 napot adjanak a tartalékosoknak a mozgósítás előtt. Természetesen az *általános tartalék* képességei megegyeznek a haderőével, de miután az általános tartalékosok nem vesznek részt folyamatos, ismétlődő kiképzéseken, előfordulhat, hogy képességeik halványulnak. Esetükben nincs előírt készülségi állapot. Az *önkéntes tartalékosok* készülségi minősége haderőnemtől és beosztástól függően változik. Az önkéntes tartalékosok kategorizálása nem mindig tükrözi a hivatásos haderő felosztását; bizonyos szakértői helyeket csak tartalékosok töltenek be. A *magas készülségű tartalékosok* munkaadójuk beleegyezésével rövid idő (pl. öt nap) alatt mozgósíthatók. A magas készülségű tartalékosokat évente felülvizs-

gálják. A *sponzorált tartalékosokra* vonatkozó koncepció alapján azzal a feltétellel kötnek védelmi beszerzési szerződéseket, hogy a szerződő cég munkaerejének egy része tartalékosként behívható. Ezek a személyek kiképezhetők és bevetethők olyan műveletekben, amelyek során a szerződés tárgyát képező feladatot hajtják végre a haderő tagjaként.

A tartalékosokat a védelmi költségvetésből finansírozzák. Mivel teljes mértékben integrálódnak a reguláris erők szervezetébe, a brit tartalékos erők költségvetését nehéz megállapítani. A munkaadói támogatás – beleértve a Brit tartalékosok és munkaadók támogatása-kampány (*Supporting Britain's Reservists and Employers – SaBRE*) költségeit is – kb. hárommillió font.

Az önkéntes tartalékosok esetén a kiképzés 15 nap plusz négy, egyenként 36 óránál nem hosszabb periódus, ezen kívül további kiképzés lehetséges mozgósítás esetén. A képzés a fegyvernemtől és a tartalékos képességeitől függ. Az egységtől és a munkakörhöz függően a kiképzés egyes részei a hivatásos haderővel együtt zajlanak. A rendes és a hosszú távú tartalékosok, valamint a nyugállományú katonák esetén csak mozgósítást követően van kiképzés.

Franciaország

A francia műveleti tartalékos erők egyrészt a tartalékosnak jelentkező egykori hivatásos tisztekből és katonákból, illetve toborzott civilekből, másrészt azokból az egykori tisztekből és katonákból állnak, akik – bár nem jelentkeztek tartalékosnak – a jogszabályok szerint még hadra foghatók. A fegyveres erők – ide értve a csendőrséget is – teljes tartaléka 38 ezer önkéntesből áll. Létszámuk évi hatezer fő toborzásával szá-

molva várhatóan 2011-ig eléri a 94 ezer főt, azaz a reguláris erők 25 százalékát. Amennyiben a nem önkéntes hadköteles tartalékosokat is behívják, úgy a teljes tartalék a reguláris erők 40 százalékát éri el. A nők aránya a tartalékos erőkben 15 százalék. A külföldi műveletekben részt vevő francia erők két százalékát teszik ki a tartalékosok.

A tartalékosok nem képeznek önálló erőt, a reguláris haderő valamely egységéhez vannak beosztva. Bármilyen feladattal megbízhatók, de különösen a specifikus nem katonai feladatok ellátására biztosítanak ily módon tolmács, ügyvéd, kommunikációs és informatikai, mérnök stb. szakembereket. A tartalékosok ugyanakkor a szárazföldi haderőnemen és a csendőrségen belül önálló egységeket is alkothatnak.

A francia tartalékos rendszert a katonai tartalékos szervezetről szóló 1999-es törvény szabályozza. Békeidőszakban vagy válsághelyzet esetén szerződések alapján kizárólag az önkéntes tartalék hívható be 5-30 napra évente, ami műveleti feladatok esetén 120 napra növelhető. Háború vagy nagyobb válsághelyzet esetén a kormány – rendelet útján – időhatár nélkül is behívhatja az önkéntes tartalékosokat és a hadkötelezetteket.

Az egyéni tartalékosok a saját egységük általános képességeit növelik, akár expedíciós műveletekben is alkalmazhatók. A szárazföldi haderőnemen és a csendőrségen belül kialakított önálló tartalékos egységek országvédelmi műveletekben alkalmazhatók, s nincsenek kiképezve és felszerelve magas intenzitású katonai műveletekben való részvételre. Ez utóbbiakban, illetve országon kívüli műveletekben való bevetésükre csak kormányhatározat alapján és felkészítést követően kerülhet sor.

A tartalékosok valamennyi tevékenységüket önkéntes alapon végzik, de különbözik mozgósíthatóságuk gyorsasága. A francia védelmi tárca arra törekszik, hogy egyes tartalékosokkal 15 napos mozgósításról kössön megállapodást, amibe a munkaadó is beleegyezik.

A tartalékos rendszer költségvetését a haderő költségvetése a haderőnemek között megosztva tartalmazza attól függően, hogy a tartalékosok évente hány napot szolgálnak az adott haderőnemben. A hatályos törvény szerint a tartalékos évente öt napra elhagyhatja munkahelyét, de a további szolgálatban töltött napokhoz munkaadója beleegyezése szükséges vagy saját szabadnapjait kell felhasználnia. A védelmi minisztérium tanulmányozza annak lehetőségét, hogy szerződést kössön cégekkel, pénzügyi kompenzációt biztosítva nekik a tartalékos munkából való kieséséért.

A tartalékos kiképzését az az egység szervezi, amelyhez be van osztva. Kiképzésüket országos és regionális szinten szervezik meg és hajtják végre. A francia tartalékos erő teljes mértékben integrálódik a reguláris haderőbe.

Hollandia

Hollandiában 1996. december 31-i hatállyal felfüggesztették a kötelező sorkatonai szolgálatot. A folyamat 1993-ban indult a védelmi prioritásokról szóló jelentés jóváhagyásával, amelyben megfogalmazták a haderő fejlesztésére vonatkozó terveket. A legfőbb célkitűzés a sorállomány létszámának és a szolgálati időnek a csökkentése lett, amelyet 1996-tól a sorkatonai szolgálat felfüggesztése, a behívás szüneteltetése követett. Az új holland tartalékos rendszert 2005 végén hagyta jóvá a parlament. Ennek eredményeképpen a hozzávetőlegesen 60

ezer – többségében inaktív – tartalékos száma 5600 aktív tartalékosra csökkent 2006 végére. Többségüket belbiztonsági és nemzeti feladatok megoldásában kívánják felhasználni, míg egy kisebb részüket – ha szükséges – a határon kívüli missziókban használják majd speciális feladatokra.

A holland reguláris erők létszáma 59 ezer, a tartalékosokét 5600-ra tervezik, a nők aránya ezen belül mintegy kilenc százalék. A holland tartalékos rendszer tagjai valamennyien önkéntes alapon rekrutálódnak. *A Tartalékos személyi állomány a hivatásos hadseregben* címmel 1996-ban kiadott memorandumban fektették le a tartalékos rendszer alapjait. A hivatásos szerződéses katonák a leszerelést követően automatikusan tartalékosokká válnak, akiknek rendfokozatra való tekintet nélkül 45 éves korig kell rendelkezésre állniuk. A 45 éves kor betöltésével nyilatkozhatnak, hogy maradnak-e önkéntes alapon 55 éves korukig tartalékosok. A bevonuláskor az általuk aláírt szerződésben tudomásul veszik és vállalják a tartalékos katonai szolgálattal járó kötelezettségeket. Leszereléskor megkapják az információs egységcsomagot, amely segít a tartalékos szolgálatra való felkészülésben. Természetesen kitöltetnek velük egy űrlapot is, amelyben megkérdezik, hogy milyen feladatokat szeretnének ellátni tartalékosként. A kapcsolattartást egyszerűsítik a védelmi minisztérium szolgáltatásai: „zöld szám”; internetes szolgáltatás; ingyenes katonai lapok, folyóiratok; tartalékos igazolvány, információs összejövetelek. A különböző kedvezményeket a tartalékosok az igazolvány felmutatásával kapják meg.

A holland tartalékos rendszer szervezeti-
leg három formát különböztet meg.

1. *A nemzeti célú tartalékos katonai feladatokat ellátók.* Ilyen a tartalékosok nagyobb része, akik főként hétfvégén

vannak szolgálatban, s legfeljebb alkalmanként munkaidőben. Elsősorban belső védelmi és nemzeti feladatokra kívánják felhasználni őket, amelybe beletartozik a civil hatóságok támogatása katasztrófa-helyzetekben, valamint a fegyvernemi kultúra fenntartása. Esetükben az aktív tartalékos szolgálat minimum 100 nap évente, beleértve a kiképzést is.

2. A *nemzeti területen kívüli feladatokat ellátók*. A holland fegyveres erők fontos feladatot látnak el az ENSZ és a NATO misszióiban, amelyek Hollandia határain kívül zajlanak. Ezekben a műveletekben egyre inkább szükség van olyan civil szakértelemre, amely kiegészíti a katonait. Ilyen esetekben főleg a holland tartalékos rendszer tagjait veszik igénybe.
3. A *speciális feladatokat ellátók*. Főleg nem katonai feladatok ellátására alkalmazzák őket (katonai kiképzésben részesült műveleti elemzők, igazgatási szakemberek, orvosok, nyelvészek, közvetítők-tárgyalók, mérnökök stb.). Alkalmazásuk szükség szerint történik.

A jogszabályok szerint a sorozás felfüggesztését követően a mozgósítható egységek is megszűntek. A tartalékosok nem kötelezhetők arra, hogy részt vegyenek katonai tevékenységben vagy kiképzésben.

A holland tartalékos rendszerben a tartalékosok nemzetközi műveletekben is részt vesznek.

Státusuk szerint négy kategóriába sorolják őket.

1. A *reguláris tartalékosok* azon leszerelt katonák, akik 30 napos készenléti idejű alakulathoz kerülnek, s annak szervezésében addig maradnak, amíg egy később leszerelő le nem váltja őket. Ez az állománycsoport ritkán vesz részt szinten tartó kiképzéseken.

2. Az *aktív tartalékosok* tisztek, tiszthelyettesek magas szintű és naprakész ismeretekkel. Az aktív tartalékosok évente 2-2,5 hetet töltenek felkészítésen.
3. A *nemzeti tartalékosok* évente 100-200 órás önkéntes katonai kiképzésen vesznek részt. Rövid értesítési, riasztási határidő mellett vállalják a békeidőszakban való szolgálatot (pl. katasztrófa-helyzetben segítségnyújtást).
4. A *készenléti tartalékosok* békeidőszakban is vállalják a hadműveleti tevékenységet. A speciális felkészültségű állomány készenléti díjat kap.

Az aktív szolgálatból leszerelt katonák tartalékos szolgálata pontosan megtervezett, életkoruk előre haladtával egyre hosszabb készenléti alakulatokhoz kerülnek.

Ha egy tartalékos aktív szolgálatba lép, ugyanolyan juttatások illetik meg, mint a hivatásosokat (fizetés, egészségügyi ellátás, felszerelés, egyenruha stb.). Hollandiában nagyon fontos a munkáltatókkal való kapcsolattartás, mivel békeidőszakban a katonai szolgálat csak önkéntes alapon történik. Az önkéntes tartalékosok is szívesebben vállalják a szolgálatot, ha a hadsereg megfelelő biztosítékot ad a munkaadóknak.

Békeidőszakban a tartalékos állomány kiképzését önkéntes alapon szervezik meg. Ezt egészíti ki a kulcsbeosztást betöltők szakkiképzése, valamint a minden tartalékost érintő tanfolyamok, tájékoztatók. Aktiválás esetén az aktiválásra kerülő egységek felelnek a kiképzésért és a felkészítés végrehajtásáért. A kiképzés vezetésére a kulcsbeosztású személyek békeidőben készülnek fel, és mozgósításkor az állományt megelőzően hívják be őket. A 90-180 napos készenléti idejű tartalékos egységeknél a bevonultatást követően 12-13 hetes kiképzést terveznek.

Litvánia

A litván tartalékos erők 1990-ben alakultak, amikor Litvánia kinyilvánította függetlenségét a Szovjetuniótól. Kezdetben azok a litván állampolgárok voltak a tagjai, akik felesküdték a parlament védelmére a szovjet hadsereg ellen. Ez a fegyveres milícia alakult át önkéntes erőkké, amelynek alapján aztán kialakult a Nemzetvédelmi Önkéntes Erőknek (NDVF) nevezett nemzetvédelmi rendszer. Az NDVF-nek csaknem 6000 tagja van, ami a teljes litván haderő több mint 30 százalékát teszi ki. (A 2006-os fehér könyv alapján az aktív tartalékosok számát 2006-ra 7000, 2011-re 6500 főben maximálták.)

Az NDVF a szárazföldi haderő része. Nyolc fő egységből áll (NDVF-parancsnokság, öt páncélos zászlóalj, repülőszázad és tartalékos iskola). Mindegyik zászlóalj saját körzetében irányítja a toborzást és a kiképzés megfelelő szintjének fenntartását. A tartalékos iskola a szükséges katonai szakemberek kiképzéséhez szükséges tanfolyamok szervezéséért felelős.

Litvánia NATO-csatlakozása előtt a tartalékos erők fő feladatát az jelentette, hogy aktív területvédelemre készítsék fel egységeiket. Ez a fajta védelem jelentős forrásokat kívánt. Mára megváltoztak a veszélyek. A litván tartalékos erők majdnem megvalósították már a kicsi, modern, jól felszerelt, jól kiképzett, mozgékony, bevethető és fenntartható, a NATO-műveletek teljes spektrumában részt venni képes erők kialakításának célját. Napjainkban a tartalékos erők fő feladatai:

- szakértők és specializált alegységek kiképzése a válságreagáló műveletekben való részvételre;
- kiegészítő állomány biztosítása a reguláris haderő számára;
- a haderő tartalékos állományának igazgatása;

- a katonai infrastruktúra vagy fontos objektumok védelme válság esetén;
- a polgári hatóságok és a rendőrség támogatása;
- befogadó nemzeti támogatás biztosítása az érkező szövetséges csapatok számára;
- országon belüli feladatok: a tartalékosok behívhatók a Litván Köztársaság területén jelentkező katonai és nem katonai jellegű válsághelyzetek megoldására;
- nemzetközi feladatok: mivel önként vállalták, hogy nemzetközi műveletekkel kapcsolatos feladatokat is ellátnak, a tartalékosokat aktív szolgálatra hívhatják be hivatásos katonai státusban.

A tartalékos állomány *aktív és inaktív tartalékosokra* oszlik. Az aktív tartalékosok közé a 45 év alatti önkéntesek tartoznak, akik hároméves szerződést írnak alá, és behívhatók gyakorlatokra, műveletekre és egyéb tartalékos tevékenységre. Az inaktív tartalékosok 45 évnél idősebb önkéntesek, akiket csak külön intézkedéssel lehet behívni gyakorlatokon, műveletekben és egyéb tartalékos tevékenységekben való részvételre. Általában valamely szakterület szakértői.

2006-ra 44 millió litast (12,75 millió eurót) különítettek el tartalékos katonai gyakorlatokra, kiképzésre, pénzügyi juttatásokra és kifizetésekre. A katonai szolgálatra vonatkozó törvény alapján a munkaadónak kötelessége a katonai gyakorlatra behívott tartalékost elengedni. Az aktív tartalékost a reguláris katonai alapilletmény 70 százaléka illeti meg, valamint a rendfokozatától függő további illetménykiegészítés. Amennyiben a polgári munkakörében kapott fizetése nagyobb, akkor az annak megfelelő fizetésre jogosult. Utazási költségeit megtérítik.

Az aktív tartalékosok szerződésük tartama alatt kötelező kiképzésen vesznek

részt, amelynek hossza legalább 20 nap egy évben. Minden új tartalékosnak alapkiképzésen, valamint különleges kiképzésen kell átesnie a tartalékos iskolában. Ezután egységszintű kiképzést kapnak a helyi zászlóalj kötelékében. Amennyiben egyéb kiképzésre is szükség van, a tartalékost speciális kiképzésre küldhetik más katonai vagy polgári intézménybe vagy külföldre. A művelet előtti kiképzés 12 hétig tart, amelynek keretében műveleti területen szükséges egyéni képességeket, csapatszintű képességeket és speciális képességeket sajátítanak el.

Németország

A német egyesülés során a Bundeswehr integrálta a volt NDK néphadseregének egyes elemeit. Az 1990-es évek elején aztán a német haderőt jelentősen csökkentették. Ezzel párhuzamosan a védelmi költségvetés is folyamatosan csökkent, mára a GDP-hez viszonyított aránya a NATO-n belül alacsonynak számít. A 2003-ban kiadott új védelempolitikai irányelvek alapján megkezdődött a Bundeswehr átalakítása, amely maga után vonta az új tartalékosokról szóló koncepció kidolgozását is. A 2007-ben befejeződő átalakítás eredményeként a tartalékos erőt kb. 80 000 főre csökkentették (a haderőt 252 500 főben maximálták).

A védelmi miniszter 2003. szeptember 10-én tette közzé a tartalékos rendszerre vonatkozó koncepciót. A koncepció célja egy önkéntes tartalékos rendszer létrehozása, a tartalékosok számának 80 ezer főben történő meghatározása, valamint az állomány új kategorizálása annak érdekében, hogy a tartalékos rendszer jobban illeszkedjen a nemzetközi missziókban feladatokat teljesítő Bundeswehr igényeihez.

A német tartalékos rendszerben a tartalékosokat beosztásuk szerint a haderő fegyvernemeinek különböző egységeihez rendelik. Ez alól csupán az általános tartalékosok a kivételek. A törvények értelmében olyan német állampolgárságú személy lehet tartalékos, aki már szolgált a haderőben. Az egykori katonák a tartalékos erő tagjaként önkéntes alapon tisztesekként (45 éves korig) vagy tiszthelyettesekként és tisztekként (60 éves korig) szolgálhatnak. Az egykori hivatásos katonák tartalékos szolgálatot a 65. életévük betöltéséig teljesíthetnek.

A haderőre vonatkozó legmagasabb szintű jogszabályok tartalékosokra vonatkozó részeit a védelmi minisztériumi koncepció alapján a tartalékos rendszer újjáalakítására vonatkozó 2005. április 22-i törvény változtatta meg. A tartalékosok feladatairól a 2004. június 29-i irányelv rendelkezik.

A tartalékos erők feladatainak teljes spektrumában (nemzetközi válságkezelés; szövetségesi támogatás; Németország és a német állampolgárok védelme; mentési és evakuációs feladatok; partnerségi, együttműködési és támogató tevékenységek) támogatják a Bundeswehrt, és biztosítják a haderő jobb fenntarthatóságát. A tartalékosok a szolgálat alatt bizonyos juttatásokra tarthatnak igényt.

A német tartalékosokat négy kategóriába sorolják.

1. Erősítési tartalék (*Verstärkungsreserve*).

Azok alkotják, akiket tartalékosoknak fenntartott, rendszeresített beosztásokba rendeltek. Ezeknél a beosztásoknál előnyben kell részesíteni az önkénteseket. Ennek az állománynak az a célja, hogy biztosítsa az egyes csapategységek teljes műveleti képességét, és növelje az egységek és szervek bevetettségét már békeidőben, valamint fenn-

tartsa az újjászerveződés képességét. A békeidőbeli tartalék kb. tíz százaléka teszi ki majd a tartalékosok ezen csoportját. Az erősítési tartalékban szakértők is szolgálhatnak. A szolgálatban töltött idő naptári évenként nem haladhatja meg a 90 napot, kivéve a külföldön végrehajtott stabilizációs vagy békefenntartó műveleteket. Az utóbbiakban való részvétel esetén az engedélyezett időkeret (a felkészítést is beleértve) hét hónap naptári évenként.

2. *Állománytartalék (Personal Reserve)*. A nem rendszeresített helyekre beosztott tartalékos állomány. Kizárólag önkéntesekre vonatkozik. A hiányzó aktív állományrészek pótlására vagy az időszakosan megnövekedett humán erőforrás-szükséglet fedezésére szolgál egyes egységek vagy szervek bevetettségének és fenntarthatóságának biztosítása érdekében, ezen kívül hozzájárul az újjászerveződés képességének fenntartásához. Az állománytartalék tisztekből, tiszthelyettesekből, tiszthelyettes-jelöltekből, valamint a szükséges mértékben sorállományból áll. Törekednek arra, hogy szakértők kerüljenek az állománytartalékba. A szolgálatban töltött idő naptári évenként nem haladhatja meg a 90 napot, kivéve a külföldön végrehajtott stabilizációs vagy békefenntartó műveleteket. Az utóbbiakban való részvétel esetén az engedélyezett időkeret (a felkészítést is beleértve) hét hónap naptári évenként.

3. *Általános tartalék (Allgemeine Reserve)*. „Passzív” tartalék: mindazon békeidőben nem beosztott tartalékosokból áll, akik háborús helyzetben a haderő kiegészítésére behívhatók. Ez az állomány nem kötődik semmilyen egységhez vagy beosztáshoz. A törvény alapján a német haderő minden egykori tag-

ja ennek a tartalékos állománynak a részét képezi, kivéve, ha a fentebbi két tartalékos kategória valamelyikébe tartozik. A tartalékos szolgálatra vonatkozó korhatárok csak békeidőben érvényesek; háború esetén figyelmen kívül kell hagyni őket. E tartalékos állomány tagjai békeidőben nem hívhatók be szolgálatra.

Szolgálata idején – rendfokozatának megfelelő mértékben – minden tartalékos fizetésben részesül. Az erősítési tartalék és az állománytartalék tagjai egy bizonyos határösszegig további napidíjra számíthatnak, amennyiben legalább 24 napig szolgáltak tartalékosként az adott naptári évben. Ezen kívül szolgálatuk ideje alatt ingyenes ellátásra (élelmezés, ruházat, szállás) jogosultak. Azok az egykori hivatásos katonák, akik nyugdíjban részesülnek, 65 éves korukig szolgálhatnak az erősítési tartalék és az állománytartalék tagjaként. Ők a nyugdíjukon felül, ami általában legutolsó fizetésük 75 százaléka, ezt a legutolsó fizetésükből hiányzó 25 százalékot kaphatják meg. A Bundeswehr adott szerepvállalását meghatározó jogszabályoknak megfelelően részeseül juttatásokban minden tartalékos, akit külföldön vetnek be humanitárius vagy békefenntartó műveletben. A szolgálatukat végző tartalékosok ingyenes orvosi ellátásra jogosultak. A munkahelyeknek a katonai szolgálat idején történő védelméről szóló 1957-es (2001-ben módosított) törvény garantálja minden tartalékosnak azt az állást, amit önkéntes szolgálata előtt betöltött. Munkáltatójának ez alatt az idő alatt is folyósítania kell a tartalékos alapfizetését. A német kormány a munkáltató ezzel kapcsolatos költségét megtéríti, így azt nem éri veszteség, emiatt könnyebben járul hozzá a munkavállaló tartalékosként történő behívásához. A szabadfoglalkozásúak kérhetik a

helyettesítésükre felvett munkaerő kapcsán felmerülő költségek megtérítését. 2005-ben 2350 tartalékos kiképzési hely állt rendelkezésre a Bundeswehr költségvetésében, ami kb. 850 000 egyéni kiképzési napot jelent. Ebbe beleértendő a tartalékosok külföldön való bevetése is. Tekintettel a Németországban érvényes általános hadkötelezettségre, a munkahelyeknek a katonai szolgálat idején történő védelméről szóló 1957-es törvény magába foglalja a munkaadói támogatás rendszerét is.

Az alapkiképzés és a további kiképzés vonatkozásában a tartalékosokra ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a sorozott állományra. A kiképzés a tartalékos beosztásához igazodik. Ez alól kivétel a tartaléknak válság idején történő kötelező kiképzése, amelynek célja a haderő művelési készségének fenntartása, vagy az önvédelmi helyzetben történő kiképzés, amikor a tartalékosokat a szövetségi parlament döntése alapján hívják be. Különleges figyelmet fordítanak a vezetői, igazgatási és speciális beosztásokban szolgálók egyéni kiképzésére, akiknek rendszeres kötelező kiképzéseken biztosítják ismereteik és képességeik fejlesztését. Egy két-éves időszakban az önkéntes tartalékosoknak legalább egy rövid, kötelező kiképzésen részt kell venniük (kb. két hét). A katasztrófavédelmi és békeidőbeli védelmi feladatokra kijelölt tartalékosokat ki kell képezni, ismereteiket frissíteni kell. Ennek érdekében kötelező tartalékos kiképzéseken vesznek részt, megfelelő időközökben és együttműködésben az érintett polgári hatóságokkal. A karriercsoporttól függően változik az alap- és a további kiképzések időszaka. Ez általában tíz év a tisztek, hét év a tiszthelyettesek és tisztesekek, és négy év a legénységi állomány esetében – vagyis ez alatt az időszak alatt behívhatók továbbképzésre. Az időszak azonban meghosz-

szabítható olyan területeken, ahol humán-erőforrás-hiány tapasztalható, vagy speciális szaktudást igényelnek. A tartalékosként teljesítendő teljes katonai szolgálat ideje tisztek számára egy év, tiszthelyettesek esetén kilenc hónap, sorállomány esetén hat hónap. Ennek letelte után önkéntes alapon további szolgálat is lehetséges.

Norvégia

A norvég mozgósítási rendszer sorozáson alapul. A katonák általában 12 hónapos szolgálatot töltenek le, mielőtt a mozgósítási egységhez utalják őket. Az ENSZ-, valamint a nem az 5. cikkely hatálya alá tartozó műveleteket a reguláris haderő tisztjei és az önkéntesek együtt hajtják végre. A kis létszámú reguláris haderő mellett Norvégiában az 1946-ban alapított, a területvédelem elve alapján felépülő Honi Gárda (*Heimervernet*) is a norvég védelmi rendszer része. Ez utóbbi a mozgósítási rendszer egyik pillére. Békeidőben a gárda létszáma 1200 fő, de készség esetén további 5000 fős úgynevezett *task force* erőt, 25 ezer fős ún. megerősítő erőt, illetve 20 ezer fős ún. felzárkózó erőt képes kiállítani.

Békeidőben a norvég védelmi rendszer a szárazföldi erők (9000), a haditengerészet (5000), a légierő (3000), illetve a Honi Gárda (600) alkotja. A norvég tartalékos rendszerben a reguláris haderőn belül a szárazföldi erő 20 000, a tengerészet 6000, a légierő 17 500, a Honi Gárda pedig 56 ezer mozgósítható tartalékoskal rendelkezik. Az ENSZ- és a nem az 5. cikkely hatálya alá tartozó műveletekre a norvég kormány további 1000 mozgósítható tartalékosot tart fenn. A Honi Gárda szervezetileg négy régióba és 15 kerületbe tagozódik, emellett körzetenként egy-egy gyorsan mozgósítható egy-

A norvég tartalékos rendszer aktiválási és mozgósítási jogszabályi háttere

Kategória	Cél	Alkalmazhatóság	Elrendelő	Kiválaszthatóság
Általánosan kötelező szolgálat 6–12 hónap	Alapképzés, állandó egységek	A parlament által előírt	Az általános katonai szolgálatról szóló törvény	Minden arra alkalmas férfi és női önkéntes
Felfrissítő képzés	Képzés a mozgósítás érdekében	10–30 napos, az egy-ségtől és beosztástól függően minden negyedik évben	Parlament	Férfiak és nők 20–44 év között
Önkéntes ENSZ-szolgálat	Az ENSZ-kötelezettség teljesítése	2000 fő a parlament által meghatározott területen	Az ENSZ felkérésére a parlament által felhatalmazott nemzeti kormány	35 év alatti sorállományúak, 44 év alatti tisztek
Önkéntes	A NATO-nak felajánlott erő	A parlament által engedélyezett egy zászlóalj	A NATO felkérésére a parlament által felhatalmazott nemzeti kormány	19–22 év közötti sorozott állomány
Természeti katasztrófa	A helyi hatóságok támogatása	A helyi források mértékében	A helyi rendőrség felkérésére a helyi hatóságok	Az általános szolgálaton alapuló Honi Gárda egységei

ségbe szervezett erővel is rendelkezik (összesen 5000 fővel), melyek 24 órán belül mozgósíthatók terrortámadás, robbantásos merényletek vagy más rendkívüli helyzetek esetén.

A haderő tartalékosai a csapatszint feletti és bizonyos speciális feladatokon (pl. vadászpilóta) kívül minden csapatszintű feladatot el kell, hogy lássanak. Vannak külön a tartalékosoknak fenntartott speciális feladatok (pl. orvosi feladatok). A Honi Gárda tagjai békeidőben csak polgári veszélyhelyzetek és katasztrófák esetén mozgósíthatók, alapvető funkciójuk ugyanis a háborús helyzetre való felkészülés.

A Honi Gárda a 2006-ra befejezett átalakítás következtében különböző feladatok ellátására képes task force egységekbe szerveződött. Az egységeken belül számos különböző feladatra kiképzett alegységeket tartanak fenn (pl. mesterlövész, katonai rendész, NBC-egység, bűvár, parti megfigyelő, orvos, hegyi vadász stb.), így rugalmasan reagálhatnak a különböző vészhelyzetekre.

A mozgósítási rendszer költségvetését a védelmi költségvetés tartalmazza.

A képzés alapozó és időszakos. A tisztek alapozó képzése: egy év tiszthelyettesi iskola, egy év őrmesterként való szolgálat, amelyhez két hadnagy ajánlása szükséges. Ezek a tisztek hat évig szolgálhatnak a hadsereggel kötött szerződés alapján. Ez alatt az idő alatt hadnaggyá léphetnek elő. A tiszthelyettesi iskola után parancsnoki tapasztalattal és a speciális tanfolyamokat elvégezve egy tiszt az őrnagyi rangig juthat el. A hivatásos tisztek normál esetben tartalékosként korábbi rangjukban a mozgósítási egységükkel maradnak. A nem tisztek számára az alapképzés egy éves, kilenc hónap után a tartalékos katonák szerződést írhatnak alá az ENSZ- és a nem az 5. cikkely alá tartozó missziókban való részvételre vonatkozóan. A tartalékos tisztek, altisztek és más speciális kategóriák normál esetben minden negyedik évben 30 napot töltenek szolgálatban, a nem tisztek pedig 21 napot.

Spanyolország

A jelenlegi spanyol tartalékos rendszer kialakítása az 1998-ban megkezdett spanyol haderőreformhoz kapcsolódik. A spanyol önkéntes tartalékos rendszer kialakításának fő motívuma a haderőreform következtében kialakult hiányzó képességek pótlása volt. Bár a tervek 2006 végére 5000 önkéntes tartalékosnak a rendszerbe való bevonásával számoltak, időközben kiderült, hogy számukat további 2000 fővel növelni kell. Az azonban semmiképpen sem célja a spanyol honvédelmi vezetésnek, hogy huzamosabb ideig tartalékosokkal pótolja a hivatásos haderő szükséges képességeit.

A spanyol tartalékos rendszer három kategóriával számol:

- a leszerelt katonákból álló *ideiglenes tartalékosokkal*, akik (katonai szolgálatuk során elért rangjuk alapján) egy-öt év közötti időre állnak rendelkezésre;
- az *önkéntes tartalékosokkal*, akik két-három éves (esetenként ennél hosszabb időre szóló, de maximum 15 éves, illetve 58 éves korig szóló) szerződést írnak alá a hadsereggel;
- a 19 éves kortól mindenkire vonatkozó *kötelező tartalékosokkal*, akiket – rendkívüli krízishelyzetben, kormánydöntés alapján – hívhatnak be.

A tartalékosok a haderő három százalékát teszik ki. A nők aránya a haderőn belül 18, a tartalékosokon belül viszont 25–30 százalék. Az önkéntes tartalékosok között jelentős a magasan kvalifikáltak, főiskolát, egyetemet végzettek aránya.

Az önkéntes tartalékos szolgálatot vállalók deaktivált rendelkezésbe, az ún. regionális védelmi képviselők adminisztratív felügyelete alá kerülnek. Szolgálatba helyezésük körülményeit és időszakát a kor-

mány dönti el. A tartalékosok aktiválásának – a tartalékos kategóriáknak megfelelően – három alapesete van. Általában a tartalékosok csak a reguláris haderőben betöltetlen beosztásokba hívhatók be. Az aktiválás feltétele egy szerződés megkötése a védelmi minisztérium és a munkaadó, vagyis a közigazgatás és a szociális partnerek között, amely szabályozza a kiképzés feltételeit.

A spanyol tartalékos rendszer jogszabályi hátterét az 1978-as alkotmány, a fegyveres erők személyzeti rendszeréről szóló 1999-es törvény, valamint az önkéntes tartalékos rendszert jóváhagyó 2003-as uralkodói határozat képezi.

Alapesetben a spanyol tartalékosok a spanyol védelmi minisztérium egységeiben, központjaiban és szervezeteiben vállalhatnak szolgálatot. Emellett a kormány a Spanyolország által aláírt nemzetközi szerződések alapján felhatalmazhatja az ideiglenes és az önkéntes tartalékosokat külföldi szolgálatra is. A kötelező tartalékosok mozgósítására közérdekekben kerülhet sor, olyan esetekben, amikor a polgári védelmi helyzet, a polgárok biztonsága, a környezetbiztonság vagy a szociális biztonság azt megköveteli, de nem vethetők be katonai műveletekben. Az önkéntes tartalékos aktiválását nem nevezhetjük a tartalékos mobilizálásának, mert az aktiválást követően a tartalékos is a reguláris haderő teljes jogú tagjává válik, aki egyénileg foglalja el a beosztását.

Az ideiglenes és az önkéntes spanyol tartalékosoknak bizonyos időszakokban egy hónapra rendelkezésre kell állniuk. Az első tapasztalatok az mutatják, hogy a tartalékos rendszerben nem megfelelő az arány a tisztek, a tiszthelyettesek és a legénységi állomány között. A tisztek és tiszthelyettesek csaknem kétszer többen vannak, mint a legénységi állományúak.

Ezért nehéz egységekről beszélni. A spanyol védelmi minisztérium 15 ezer fős önkéntes tartalékos állományt kíván elérni. Jelenleg 26 ezer olyan ideiglenes tartalékos van, aki egy-öt évig szolgál, s ezek egy részét tekinti a spanyol vezetés az önkéntes tartalékosok potenciális bázisának.

A spanyol védelmi költségvetés tartalmazza az ideiglenes és az önkéntes tartalékosok kiképzésének és aktiválásának költségeit. A védelmi minisztérium egyezményt ír alá a munkáltatókkal, meghatározva azt, hogy a tartalékosok hány százalékát lehet aktiválni egy munkahely vagy vállalkozás esetében, illetve azt az időszakot, amikor a munkaadónak a legalkalmasabb a tartalékosok ki- és továbbképzése, felkészítése.

Tartalékosok csak 18-55 év közötti spanyolok lehetnek (tisztek esetében 58 év a felső korhatár), s egészségügyi szempontból meg kell felelniük a katonai hivatás feltételeinek. A tartalékosoknak a szerződés aláírását megelőzően 15-30 napos alapképzésben kell részesülniük, amelynek lebonyolításáért a haderőnek a felelősek. A tartalékosok első ízben hároméves szerződést írnak alá, ami 15 évre meghosszabbítható. A szerződésnek azt is tartalmaznia kell, hogy milyen hosszú időszakra aktiválható a tartalékos, valamint hajlandó-e külföldi missziókban részt venni. Az önkéntes tartalékosnak beosztásától függően évente egyszer szakmai továbbképzésben kell részesülnie, ami nem lehet kevesebb hét napnál a három éves szerződés időszaka alatt. Hasonlóképpen katonai továbbképzésben kell részesülnie az ideiglenes tartalékosnak is.

Összegzés

A NATO-tagországok tartalékos rendszerei között különböző megoldásokkal találkozhatunk, ezek alapvetően két megoldási irányba: a reguláris tartalékos rendszer, illetve a reguláris tartalékos rendszert Honi Gárda típusú szervezettel kiegészítő megoldások felé mutatnak. Az utóbbi többnyire történetileg meghatározott, a területvédelemmel összefüggésben alakult ki, és olyan országokban fordul elő, ahol a társadalmi szolidaritásnak integráns és fontos része a honvédelem. Az európai országok esetében ez a megoldás többnyire összekapcsolódik az általános hadkötelezettséggel. A Honi Gárda típus esetében is jelentős változások és reformok tapasztalhatók, amelyeknek az a lényege, hogy ezt a történetileg kialakult szervezetet összehangolják a modern haderőkkel szemben támasztott követelményekkel, és képessé tegyék a *homeland security* problémakörébe tartozó vészhelyzetek, problémák kezelésére. A reguláris tartalékosok esetében a fejlődés az egyedi beosztásokba való elhelyezés felé mutat, és arra törekednek a haderők, hogy nemzetközi missziókban is bevethető, a *homeland security*hez nem kapcsolódó és békeidőben nélkülözhető szakértőket toborozzanak. Szinte valamennyi reguláris tartalékos rendszernek megoldást kell találnia a munkáltatónál a tartalékos szolgálati ideje alatt jelentkező veszteségek kompenzálására és a munkáltató motiválására (ún. munkáltatói támogató programok). Megítélésünk szerint e területen jelenleg szinte mindenki a megoldáskereső fázisában van. ■